

Svenskt jordbruk i EU-25

– Östutvidgningens betydelse för jordbruks-
och livsmedelsnäringen i Sverige

Kungl. Skogs- och
Lantbruksakademiens
Årg. 143 • Nr 15 • År 2004

TIDSKRIFET

Ansvarig utgivare: Akademiens sekreterare och VD: Bruno Nilsson
Redaktör: Gunilla Agerlid

Svenskt jordbruk i EU-25

– Östutvidgningens betydelse för jordbruks-
och livsmedelsnäringen i Sverige

Konferens den 26 februari 2004

Publiceras enbart elektroniskt på akademiens hemsida www.ksla.se

Innehåll

Inledning	
<i>Jan Lundegrén</i>	5
Den nya europeiska kartan	
<i>Sverker Gustavsson</i>	6
Jordbrukspolitiken och EU	
<i>Ewa Rabinowicz</i>	8
Att driva jordbruk i de nya kandidatländerna	
<i>Sture Gustavsson</i>	10
Lantbrukskooperationens expansion i öst	
<i>Håkan Ahlqvist</i>	12
Ökad handel med djur och livsmedel	
<i>Håkan Stensson</i>	13
Frihandel med nya medlemsländer	
<i>Bo Magnusson</i>	15
Köp och försäljning av råvaror och förädlade livsmedel	
<i>Enar Magnusson</i>	16
Diskussion	17
Deltagarlista	20
Akademien och öststatssamarbetet	
<i>Tord Eriksson</i>	23

Tidigare utgivna nummer finns uppräknade på omslagets tredje sida

Inledning

JAN LUNDEGRÉN

Ordförande i kommittén för EU-frågor
KSLA, Stockholm

Den 1 maj 2004 växer EU med 10 nya medlemmar, flertalet från det forna östblocket. Några är våra närmaste grannar på andra sidan Östersjön. Många är betydande jordbruksländer med stora åkerarealer och ett mycket stort antal jordbruksföretag. Företag med högst varierande storlek och produktion. I flera av de nya EU-länderna sker en snabb ekonomisk tillväxt med växande köpkraft.

Genom östutvidgningen försvinner gamla handelshinder. Jordbrukets produkter och förnödenheter liksom förädlade livsmedel kommer att söka nya marknader. Västeuropeisk produktionsteknik och företagsutveckling kommer att spridas österut men takten är svårbedömd.

KSLA:s kommitté för EU-frågor genomförde i februari 2004 en konferens som belyste det svenska jordbrukets och livsmedelssektorns ändrade förutsättningar på de nya marknaderna och med de öppna gränserna österut. Erfarenheter av redan genomförda svenska etableringar i kandidatländerna rapporterades. Konferensen inleddes med en analys av Europas ambitioner både historiska och nutida, att växa och att enas.

Föredrag och diskussioner har sammanfattats av journalist Nils Lindstrand.

Den nya europeiska kartan

SVERKER GUSTAVSSON

Professor

Uppsala universitet, Uppsala

Två händelser dominerar fortfarande den Europeiska kartan, menade Sverker Gustavsson. Det är freden 1919, efter första världskriget, och Tysklands återförening 1990. Dessa händelser kastar ljus även över dagens situation.

– Vi kan i dag konstatera att 1990-talet blev en katastrof, vi bör försöka få 2000-talet att bli bättre, sade Sverker Gustavsson.

Efter ett första världskrig som berodde på politiska och militära misstag, försökte man med USA som tongivande att göra "the world safe for democracy". Det blev en hård fred för förlorarna. Den princip man ville bygga freden på var "ett folk – ett land". Detta ledde till bildandet, eller återbildandet, av bland annat de baltiska staterna, Polen och Jugoslavien.

Man misslyckades därför att högernationella krafter lyckades exploatera ett missnöje med att kartan var "felritad". Människor fanns i ett land där de var i minoritet, som till exempel sudettyskarna.

– Demokratin maldes ner. Förhoppningen i Central- och Östeuropa i dag är att vi hittat en bättre lösning denna gång. Och dagens lösning är säkert bättre än den vi fick 1919. Men vi kan inte vara säkra på att vi inte gjort misstag. Vi måste arbeta med detta hela tiden, sade Sverker Gustavsson, och noterade att frågan är mycket aktuell i dagens Tyskland.

Återföreningen 1990 var delvis ett resultat av folkliga strömningar, som ändrade det urprungliga (östtyska) stridsropet "Wir sind das folk (= "vi är folket", underförstått till skillnad från parti och statsledning) till "Wir sind ein folk" (= "vi är ett enda folk"). Därmed blev enandet nödvändigt. Frankrikes president Mitterrand försökte stoppa återföreningen, men när det misslyckades försökte han en annan lösning.

– "Helmut; du får unionen, om vi får banken". D-marken europeiserades, konstaterade Sverker Gustavsson.

Normalt behöver en gemensam valuta en kassa som utjämnar problem i ekonomin, i praktiken en gemensam skatt. Mitterrand och Kohl hävdade att detta inte behövdes, i stället infördes den så kallade stabilitetspakten. Denna utvecklades senare i det så kallade Maastrichtfördraget.

Sverker Gustavsson konstaterade vid KSLA-konferensen att Helmut Kohl har hävdad olika principer i Tyskland och i Europa. I Europa behölls skatterna fortfarande inom respektive medlemsstater, i Tyskland skulle alla tyska skatter användas lika för alla tyskar.

– Den stora frågan i Tyskland är om detta kommer att hålla.

Men i europasamarbetet insåg Kohl att detta inte skulle fungera; européerna var inte tillräckligt solidariska.

– Bra land reder sig självt, är principen. Man måste lösa problem med den egna nationella budgeten, vilket kräver intern solidaritet i varje land, konstaterade Sverker Gustavsson.

I västra EU finns ingen vilja att etablera gemensam beskattning, menade Sverker Gustavsson.

– Vi har skapat en väldigt speciell lösning, det är viktigt att vi förstår det. För att fungera kräver den starka organisationer inom sektorer som fackföreningar och jordbruksnäringen.

Olle Hakelius menade att detta tydde på att de brott som förekommit mot stabilitetspakten är allvarligare än vi trott.

– Ja visst, de tyder på att vi gått in i väggen. Det finns enorma spänningar, med arbetslöshet och andra problem, menade Sverker Gus-

tavsson. Partisystemet har tuffa krav på sig att kunna hantera debatten. Därför är det ironiskt att partierna minskar i betydelse samtidigt som de behövs mer än någonsin.

Samtidigt menade Sverker Gustavsson att frånvaron av allvarligare konflikter i Europa tyder på att man hittat en rimlig lösning för Europas geografiska och politiska karta.

– Men det kan bli en "gräsbrand" om vi inte klarar ekonomin, de fascistiska idéerna finns kvar.

Sverker Gustavsson menade att de tyska och franska åsikterna har varit att bara marknaden och myntet ska vara gemensamt. Det är politiskt känsligare med nära frågor som språk och familjerätt.

– Åsikten att utvidgning inte står emot fördjupning är tveksam. Fördjupning ger större problem med skillnader i kultur, speciellt om vi får medlemmar med annan religion, som Turkiet eller Ryssland.

Jordbrukspolitiken och EU

EWA RABINOWICZ

Forskningschef

Livsmedelsekonomiska institutet, SLI, Lund

Ewa Rabinowicz menade att det finns två angreppssätt för diskutera EU:s gemensamma jordbrukspolitik (GJP). Hur den bör vara och hur den kommer att utvecklas. Den borde utvecklas mot mindre gemensamma beslut, mer av subsidiaritet.

– MTR (EU:s nya jordbrukspolitik) och utvidgningen ger mindre anledning till gemensam politik, menade Ewa Rabinowicz. I och med att länkade (kopplade) stöd får vara olika, samtidigt som avlänkade (frikopplade) stöd inte stör konkurrensneutraliteten, behöver vi inte längre någon gemensam politik för att upprätthålla en sådan.

Östutvidgningen, WTO samt behov av ökad legitimitet förväntades tidigare leda till radikala reformer av GJP. Av dessa tre faktorer är det främst WTO som har satt ett djupare avtryck i GJP:s utveckling. Effekterna av östutvidgningen har än så länge varit små. Detta kommer dock troligtvis att ändras efter anslutningen eftersom de nya medlemmarna i flera avseenden är mycket missnöjda med de villkor man tvingades acceptera för medlemskap.

Det gäller bland annat att man till att börja med inte får samma villkor för jordbruksstöd som de gamla EU-medlemmarna. Polen

har också protesterat mot villkoren för mjölksubventioner. Samtidigt är det ganska lätt för de nya medlemsstaterna att bilda blockerande minoriteter i EU. Sammantaget kan detta innebära stora svårigheter i EU-arbetet de närmaste åren.

– Man har senarelagt konflikterna, konstaterade Ewa Rabinowicz.

På sikt vet man dessutom inte vilken väg de nya staterna kommer att gå i fråga om livsmedelspolitik. Kommer de att välja att försöka bevara den nuvarande politiken, och ställa sig på bland annat Frankrikes sida i dessa frågor. Eller kommer man att ställa sig på andra sidan och stödja en förändrad jordbrukspolitik i EU? De är i jämförelse med "gamla EU" mer intresserade av traditionellt jordbruksstöd och mindre av miljöfrågor, hur kommer det att påverka samarbetet?

– En fråga är också om man är tillräckligt organiserade för att agera gemensamt, menade Ewa Rabinowicz.

Ett annat skäl som talar för att jordbruksstödet kan komma att minska är att striden om EU:s budget för den kommande perioden (2007–2013) kommer att bli hård. Ewa Rabinowicz tror på en sänkning av den nuvarande budgeten. Kommissionen har föreslagit en

budgetram på 1,15 av BNI. Ett flertal länder har förordat en gräns på 1 procent. Därmed kommer det att finnas mindre pengar till gårdsstöd. De nya medlemsländerna kommer i detta läge att ha svårt att förbättra villkoren i anslutningsavtalen och då väljer man kanske

att stödja reformer.

Det är alltså troligt att vi får en åternationalisering av jordbruksfrågorna, enligt Ewa Rabinowicz. Det finns som sagt även en risk för blockerande minoriteter inom det nya EU i alla frågor.

Att driva jordbruk i de nya kandidatländerna

STURE GUSTAVSSON

Verkst. direktör

Mellersta Sveriges Lantbruks AB, MSLA, Ullevi

Sture Gustavsson presenterade sitt företag, som är ett gammalt företag och en av Sveriges största jordägare.

– Jan Stenbeck avskydde företaget som stagnerade, därför började vi titta på markköp i Polen, berättade Sture Gustavsson. Mycket mark i västra Polen hade då redan privatiserats, och vi fick leta i östra delarna av landet.

Där hittade man 6 700 hektar nära gränsen till Kaliningradområdet. Efter ett tålmodsprövande förhandlingsarbete fick man tillstånd att köpa.

– Felet vi gör är att vi tror att vi är så duktiga, och det är vi. Men det vet de inte, och det finns risk för att vi verkar stöddiga.

På egendomen som MSLA köpte använder man polsk personal och en polsk ledning. Sture Gustavsson menade att det är avgörande att man kan skapa en solidarisk ledning, så att allt inte fortsätter som förr. Det finns även andra parter man behöver man ha med sig.

– Vill man verkligen misslyckas ska man komma på kant med kommunen och borgmästaren. En polsk borgmästare finns med i allt som händer på orten, som till exempel elleveranser. Är man sams med borgmästaren löser det sig.

Sture Gustavsson noterar dock att ett gott samarbete med borgmästare och andra lokala makthavare kan skötas på olika sätt.

– Mutor är livsfarligt, då får man hålla på för alltid. Vi har aldrig gjort så. I stället hjälper vi dem med kontakter i väst. Vi ordnade till exempel så att byn fick kontakt med företag i Sverige som kunde leverera det man mest av allt behövde – en begagnad vägghyvel. De betalade den själva, men de var tacksamma för att vi hjälpte dem hitta en bra leverantör. Vi visade att vi bryr oss.

MSLA är också noga med att informera om vad som sker på egendomen och att bjuda in lokala makthavare till möten och sociala tillställningar. Det är viktigt att de känner att de vet vad som är på gång.

Genom att ha bra kontakter med myndigheterna har man även kunnat köra med breda traktorer mellan de olika fälten och gården. Normalt är det svårt att få tillstånd att göra det.

Produktionen är "helt okej" enligt Sture Gustavsson. MSLA tjänar pengar på sina polska kor i dag. Arbetskraften är relativt billig, "men inte så billig som man kan tro".

– Men de är duktiga, de är bra på djurhållning.

MSLA odlar även vete, sockerbetor och majs som foder till korna.

Ett problem för MSLA är att man i Polen är vana vid en besvärande befodringshierarki. Traktorförare styr traktorer, maskinskötare sköter motorer och så vidare.

– Denna hierarki kan man inte bryta ner, noterade Sture Gustavsson.

För att kunna få unga människor att sköta ny och modern utrustning fick man i stället ta dessa till Sverige och utbilda dem. Då fick de högre ranking i hierarkin, och därmed var det okej att de fick viktigare uppgifter.

Inför EU-inträdet har MSLA i god tid EU-anpassat sin djurhållning för att kunna sälja mjölk till EU. För sitt vete har man haft svårt att hitta köpare inom EU.

– Generellt kan man nog säga att det är en fråga om individuell förmåga att hantera

situationen, menade Sture Gustavsson. Han varnade samtidigt för underskattning av det polska jordbruket.

– De är på hugget.

Peter Edling frågade om sättet att arbeta lokalt kommer att förändras med EU-inträdet, till exempel när det gäller borgmästarens roll.

– Nej, inte alls, menade Sture Gustavsson. På den lokala nivån ändras ingenting. Mer än att behovet av kontakter i väst blir ännu större.

Sture Gustavsson menade också att en strukturomvandling kommer att ske, eftersom en del gårdar kommer att klara omvandlingen mycket bättre än andra.

Han trodde inte att handeln med Sverige kommer att bli så stor, eftersom våra priser är för låga.

– Kooperationen styr det där.

Lantbrukskooperationens expansion i öst

HÅKAN AHLQVIST

Verkst. direktör
Cerealia, Stockholm

Håkan Ahlqvist beskrev Cerealia som företag, med 5 800 anställda, och ett antal kända varumärken. Bland det senaste är att man byggt ett supermodernt så kallat fastfood-bageri i Tallinn, som är ett av koncernens mest lönsamma enheter. "Jag törs inte ens säga vad vinstmarginalen är där".

Nu menar man att tiden är rätt för att starta ett liknande bageri i Moskva.

– Man måste vara närvarande fysiskt, man kan inte styra från Sverige, menade Håkan Ahlqvist. Tiden när vi kunde exporter från väst är förbi, nu måste vi ha ett fäste på plats.

Håkan Ahlqvist hade tre nyckelord för att lyckas i öst: flexibilitet, uthållighet och hårt arbete.

Ett annat råd var att våga byta ledning när man tar över verksamheter i öst. Samtidigt ska man ha språkkunnig personal och respekt för lokalt kunnande och den lokala verkligheten. Och man får fördelar om man varit på plats länge och lärt sig.

– Detta är en kärnpunkt, att vi som varit med tidigt har störst förutsättningar att lyckas och att utveckla livsmedelssektorn.

– Det är viktigt att vi uppfyller villkoren för att sälja till väst. Och att kvaliteten håller, priset fördelen kommer bara att gälla i ett övergångsskede.

Håkan Ahlqvist fick frågan om inte öst snabbt kommer att bli marknad för multinationella företag. Svaret var kort: Jo!

Håkan Ahlqvist noterade också att även politiska beslut är konkurrensutsatta.

En annan fråga gällde om det finns utrymme för svenska företag i öst i dag.

– Ja, om de är stora i sin nisch. Annars bör de liera sig med större företag.

På en fråga om konkurrenssituationen mellan svenska och utländska delar i Cerealia, svarade Håkan Ahlqvist att marknadspris i alla länder är det enda sättet att få systemet att fungera.

Ökad handel med djur och livsmedel

HÅKAN STENSSON

Bitr. avdelningschef

Livsmedelsverket, Uppsala

Villkoret för fri rörelse mellan medlemsstaterna i EU är att alla har samma lagstiftning och att denna tillämpas. Det är också viktigt att man har kontroller av varor och djur vid den yttre gränsen. När en importerad vara väl är inne i EU räknas den som EU-vara och kan förflyttas som sådan inom unionen.

– Men det är viktigt att notera att vi fortfarande har möjligheter att kontrollera djur och livsmedel, menade Håkan Stensson. Det finns ett anmälningssystem för djurtransporter inom EU. Det finns också ett direktiv som gör det möjligt att veterinärkontrollera kött och djur om man har skäl att tro att det behövs.

En ytterligare regel att notera är att handel med kött och djur innebär att ansvaret hela tiden flyttas över till den som köper.

Förberedelser för de tio nya staternas inträde i EU har pågått i flera år, konstaterade Håkan Stensson. EU:s regler har införts stegvis, och de nationella systemen har anpassats.

Det mesta är alltså på rätt väg, menade Håkan Stensson. Men en del problem kvarstår. Bland annat har EU-organet FVO, Food and veterinary office, anmärkt på att de centrala veterinärresurserna är otillräckliga i flera fall.

– Men den anmärkningen har även Sverige fått, påpekade Håkan Stensson. Här ansågs det politiska inflytandet vara för litet.

En annan anmärkning mot de nya medlemsstaterna har varit brister i den centrala styrningen av arbetet med djur- och livsmedelssäkerhet. Detta har dock förbättrats under arbetets gång.

I dag återstår brister att åtgärda på sex områden:

1. Vissa frågor kring åtgärder mot galna ko-sjukan
2. Hantering av kadaver och riskmaterial
3. Datorisering av rapportsystemet ANIMO
4. ID och registrering av djur
5. Gränskontroller mot yttre EU-gränser
6. Anpassningar för livsmedelshantering

– Det är oroande att anpassningen av livsmedelshantering tagit så lång tid, menade Håkan Stensson. Det är främst mindre enheter, som små mejerier, som har svårt att klara omställningen. En del av dessa kan få stänga igen i samband med EU-inträdet.

Håkan Stensson betonade att vi har system för att hantera riskerna i samband med djur och livsmedel i det nya EU. Det gäller också att följa utvecklingen och ha beredskap att ingripa där så behövs. Det ska finnas bered-

skap, och kommissionen har också en sådan, menade Håkan Stensson.

– Vi ska inte överdriva hälsoriskerna. För att de nya medlemsstaterna ska kunna sälja på EU-marknaden måste de uppfylla alla regler.

Stig Lagergren frågade om det finns ökade risker för rabiessmitta.

Håkan Stensson svarade att rabies finns i vissa länder, men att det finns strikta och hårda regler kring detta problem.

Frihandel med nya medlemsländer

BO MAGNUSSON

Ämnesråd

Kommerskollegium, Stockholm

Bo Magnusson konstaterade inledningsvis att EU:s handelspolitik gäller även för de nya medlemsstaterna (NMS). Denna politik omfattar bland annat:

- yttre gränsskydd, som dock halveras vid halvårsskiftet
- åtaganden mot WTO
- avtal gentemot tredje världen
- avtal gentemot de allra fattigaste länderna.
- vid klagomål gäller den inre marknaden, inte WTO

Bo Magnusson konstaterade att inträdet av nya länder den 1 maj inte kommer att innebära några drastiska förändringar. Anpassningen ha redan inletts stegvis. För enskilda produkter kan förändringen dock bli tvärare och vara mer betydelsefull.

– EU har dock varit duktigare än NMS på att avveckla tullar. Förändringarna blir därmed också mindre påtagliga i de gamla medlemsländerna.

Handelsbalansen för Sveriges del är positiv mot Baltikum, negativ mot Ungern och växlande mot Polen.

Exporten till NMS består till 30 procent av fett och margarin, cirka 10 procent vardera av vodka och spannmål.

Importen från NMS består av vin, öl, kött och köttprodukter samt djurfoder.

Bo Magnusson betonade flera gånger att man inte ska överdriva konsekvenserna av NMS inträde den 1 maj. En viss risk såg han dock för att man kan använda så kallade tekniska handelshinder. Dessa kan vara krav på vissa provtagningar, orättvis beskattning eller liknande.

Ewa Rabinowicz frågade om Estlandshandeln inte till stor del handlar om export för vidareexport.

Bo Magnusson svarade att det mycket väl kan vara så. Han varnade också för att statistiken är osäker, både för gamla EU och för NMS.

Köp och försäljning av råvaror och förädlade livsmedel

ENAR MAGNUSSON

Fabrikschef
Findus, Bjuv

Enar Magnusson konstaterade att Findus nya ägare i första hand satsar på en starkare ställning i Västeuropa. Man har även handel med NMS.

– I Sverige måste vi koncentrera oss på produkter som är lämpliga i vårt klimat, och som tål mekanisk hantering. Bland annat har vi kanske världens bästa ärtklimat, menade Enar Magnusson.

Man har också i Findus dragit slutsatsen att man behöver stora volymer. Därför har man skurit ner antalet odlade grödor från 23 till 13.

Enar Magnusson betonade vikten av att välja grödor. Italien förbrukar till exempel mycket gröna ärtor, men har för varmt klimat för att det ska vara lämpligt att odla. De köper i dag mycket från Sverige. Ungern odlar fortfarande mycket ärtor, men även där är klimatet egentligen för varmt. Här såg Enar Magnusson möjligheter till utveckling när EU utvidgas. Grödorna kommer att fördelas annorlunda, trodde han.

Polen och Ungern kommer att bli stora aktörer på frysta grönsaker, konstaterade Enar

Magnusson. Det satsas stort i dessa länder på att utveckla livsmedelssektorn.

– Men även konsumtionen kommer att öka. Det finns möjligheter även till ökad försäljning till dessa länder.

Enar Magnusson menade i likhet med flera andra under konferensen att utvidgningen den 1 maj inte kommer att innebära några dramatiska förändringar. Mer om anpassningar och omfördelning av grödor och produkter.

– Findus satsar nu stort på att lansera begreppet LISA. Det står för en produktion som är miljövänligt och uthållig, utan att vara klassad som ekologisk. Vi menar att Sverige och andra gamla EU-länder kan öka sin export av kvalitetsprodukter, samtidigt som vi får en ökning av bulkproduktion i de nya EU-länderna.

Jan Lundegrén berättade sedan i en extra-insatt punkt om EU-stöd för export av livsmedel till tredje land. Statens Jordbruksverk kan utfärda licenser för sådan export. Ibland utfärdas licenser efter anbudsförfarande. Endast 15 procent av denna handel går dock till NMS, varför betydelsen av utvidgningen inte blir så stor.

Diskussion

Thomas Johanson, LRF, konstaterade att hans organisation varit engagerade i Baltikum i 14 år, i början med ett biståndsperspektiv.

– Vi har samlat kunskaper, följt utvecklingen. Även de affärsengagemang som uppstått har givit mycket information. Vi har även hjälpt till med att bygga upp jordbrukets organisationer, och stöttat deras verksamhet.

Utvecklingen har gått mot ökad konkurrens under lång tid, menade Thomas Johanson. Utvidgningen den 1 maj ger kanske en ökad takt, men utvecklingen går åt samma håll redan nu.

– Vi måste se över vår kostnadsbild, inte minst i perspektiv av nya bidragsregler.

Thomas Johanson konstaterade att de nya medlemsstaterna har genomgått snabba förändringar, och att strukturomvandlingar kommer att fortsätta inom det nya EU.

– Sverige kommer att klara sig bra på många områden, men produktionen kommer att leta upp de områden där klimat, volym och produktionseffektivitet är optimala.

Dorota Witoldson, Jordbruksdepartementet, har arbetat länge ibland annat Polen och med frågor kring Baltikum. Att man arbetat så mycket med detta visar på Jordbruksdepartementets prioriteringar, menade hon.

– Vi bygger vidare på våra kontakter, konstaterade Dorota Witoldson. Sveriges egna erfarenheter av att inträda i EU är relativt färska, och därmed intressanta för de nya medlemsstaterna. Vi är därmed intressanta som partners i olika samarbeten.

Dorota Witoldson menar att det är viktigt för Sverige att bygga allianser med de nya medlemmarna.

– Hittills har dessa varit upptagna av ett enormt arbete med EU-anpassning och detta med en bakgrund av 50 år under ett auktoritärt system.

Dorota Witoldson menar att tröghet i förändringar hos de nya medlemsstaterna ibland kan bero på medveten fördröjning, men som regel är resultat av dåliga beslutssystem. Nya val ger dessutom nästan alltid regimskifte, med fördröjningar i beslutsprocessen som följd.

När dessa stater nu kommer med i EU vet vi inte vad de kommer att göra, konstaterade Dorota Witoldson. Kanske kommer de att kämpa för att ändra sina villkor inom EU.

Daniel Karlson, studerande SLU, undrade hur stor risken är för att handel och livsmedelsindustri kommer att satsa på billiga råvaror i så kallade "Private labels" (som till exempel "ICAs egna varor").

Håkan Ahlqvist svarade att det kommer att bli både och. I Private labels kommer man säkert att använda billigaste råvara, men det kommer även att finnas utrymme för märkesvaror som driver utvecklingen i fråga om kvalitet och miljöanpassning.

Thomas Johanson tillade att Private labels och märkesvaror har visat sig följa varandra på ett visst prisavstånd.

Torbjörn Lovang, lantbrukskonsult, undrade hur det blir med krav på självförsörjningsgrad i framtiden.

Thomas Johanson svarade att han själv gärna vill se politiska beslut om hur vi i Sverige ska använda åkermarken.

– Vi behöver diskutera vad som är bra för Sverige som land. Kan vi satsa på, till exempel, enbart grisproduktion; skulle det vara bra för landet Sverige?

Peter Edling, lantbrukare, undrade hur de nya länderna ser på sitt jordbruk, i fråga om miljö, effektivitet och så vidare.

Ewa Rabinowicz svarade att det finns en betydande skillnad mellan gamla och nya medlemsländer i valet mellan stöd till jordbruk och livsmedelsindustri och stöd till miljön.

Dorota Witoldson menade att skillnaden är stor mellan olika länder. Ungern är till exempel betydligt mer exportinriktade än de övriga nya medlemmarna. Hon menade att det i dag också finns en stor oro för framtiden i vissa av de nya medlemsstaterna.

Thomas Johanson menade också att skillnaden mellan olika länder är stor.

– Jordbruket i Estland har till exempel blivit hemskt misshandlat av sin regering. I Litauen är man inställd på en satsning på mjölkproduktion.

Ove Samuelsson, agronom, menade att man under dagen inte engagerat sig ett dugg för det svenska jordbruket.

– Slutsatsen har blivit att det är bättre att producera i Polen och sälja i Frankrike.

Han konstaterade samtidigt att de kunniga lantarbetarna i Polen kan bli en lösning för dem som söker kvalificerad personal till sina gårdar.

– De ligger flera generationer före oss som lever kvar i ett regleringssamhälle med rötter i andra världskriget.

Ewa Rabinowicz trodde inte att effekterna av utvidgningen skulle bli dramatiska.

– Väst har ett tekniskt försprång, och det finns reglerande regler, bland annat kring mjölkproduktionen.

Thomas Johanson höll med om att västs tekniska försprång har betydelse. Det ger en kompensation för den högre lönekostnaden.

Sören Pettersson, bankman, undrade hur det svenska jordbruket kommer att klara sig i fråga om kreditvärdighet.

Thomas Johanson trodde inte att kreditvärdigheten skulle bli ett problem för svenska gårdar.

Någon frågade var den tillväxt ska komma som ska ta hand om de människor som inte längre får plats i jordbruket i de nya medlemsstaterna.

Ewa Rabinowicz konstaterade att arbetslösheten redan i dag är hög i vissa av dessa länder.

– Det kan säkert behövas en bättre fördelning mellan stöd och arbetsmarknadsåtgärder.

Thomas Johanson menade att livsmedelsindustrin alltid har drivit utvecklingen inom jordbruket, och kommer att göra så även i det utvidgade EU.

Någon frågade vad utvidgningen kan komma att betyda för ekologisk produktion av livsmedel.

Ewa Rabinowicz svarade att de nya bidragsreglerna i alla fall gör det mindre lönsamt att intensifiera jordbruket. Det ger mindre risk för nybrytning av mark, utdikning med flera liknande åtgärder.

Dorota Witoldson konstaterade att alla de nya medlemsstaterna vill satsa på ekologisk eller ”nära ekologisk” produktion. Men man har

inte resurser att satsa på detta i praktiken, andra faktorer är viktigare. Framtida nationella satsningar på ekologisk odling beror på hur de klarar sig i nuvarande system.

– Samtidigt kommer mycket av lokala system för produktion och konsumtion av livsmedel att finnas kvar. Dessa kan bli något av "naturens väktare".

Jan Lundegrén pekade på de kringverksamheter i form av ekoturism och liknande som vuxit fram i Sverige. Dessa kan utvecklas även i bland annat Baltikum, menade han.

Erik Fahlbeck, SLU, konstaterade att högkvalitativ varumärken utmålats som framtiden.

– Får vi liera oss med etablerade märken, eller finns det beredskap för att bygga upp nya?

Håkan Ahlqvist svarade att man från Cerealias sida satsar på ett fåtal varumärken som man redan har.

– Det är jättedyrt och svårt att börja om från början.

Thomas Johanson betonade att jordbruket till att börja med måste utveckla sin konkurrenskraft så att man kan konkurrera på hemmaplan.

– Vi skulle även behöva en psykologisk puff att även jordbruksmark är värd att bevara.

Peter Edling noterade att biologisk mångfald är en mer komplicerad fråga än vi normalt gör den till. Den biologiska mångfalden var störst vid förra sekelskiftet, när vi hade brist på mycket.

– Livsvillkoren försvinner nu för många arter. Biologisk mångfald skapar vi inte med passivitet.

Ingrid Rydberg, Naturvårdsverket, betonade att man inte kan klara miljömålen utan levande jordbruk.

– Det är till stor del ett kulturlandskap vi vill bevara.

Thomas Johanson menade avslutningsvis att man tycker det är bra att de nya staterna kommer med i EU.

– Marken och resurserna finns där i alla fall. Är de med i EU kan vi gemensamt diskutera jordbrukspolitik. Fler allianser i norra Europa behövs för framtida debatter inom EU.

Mårten Carlsson avslutade konferensen med att konstatera att alla tycktes överens om att det inte bli någon dramatik den 1 maj.

– Men ingen har riktigt svarat bestämt om vad den framtida utvecklingen kommer att innebära.

Mårten Carlsson tackade slutligen också på KSLA:s vägnar alla som deltagit i konferensen.

Deltagarlista

Föredragshållare (i den ordning de uppträder)

Carlsson Mårten	Akademiens preses	KSLA
Nilsson Bruno	Akademiens VD	KSLA
Gustavsson Sverker	Professor	Uppsala universitet
Rabinowicz Ewa	Forskningschef	SLI
Gustavsson Sture	VD	Mellersta Sveriges Lantbruk AB
Ahlqvist Håkan	VD, koncernchef	Cerealia
Stensson Håkan	Bitr. avdelningschef	Livsmedelsverket
Magnusson Bo	Ämnesråd	Kommerskollegium
Magnusson Enar	Fabrikschef	Findus
Johanson Thomas	Vice ordf.	LRF
Witoldson Dorota	Fd lantbruksråd	Jordbruksdepartementet

Deltagare

Alriksson Agnetha	Akademiråd	KSLA
André Gunnar	Agr.lic.	Bromma
Arvidsson Eskil		Svensk Mjök AB
Aulin Bo	Assistent	Statens växtsortsnämnd
Berglund Sofia	Utredare	Svenska kommunalarbetareförbundet
Bergquist Astrid	Ämnesråd	Näringsdepartementet
Blomgren Carl	Journalist	Tidningen Jordbruksaktuellt
Bodén Axel		SLU
Broberg Pia		LRF
Clason Åke	Förbundsdirektör	Hushållningssällskapens Förbund
Colliander C-G		LRF
Dahlblom Peter	Lantbruksrådgivare	Eskilstuna Rekarne Sparbank AB
Edling Peter	Lantbrukare	Valla Gård, Husby Oppunda
Eriksson Tord	Generalsekreterare	NJF
Fahlbeck Erik	Universitetslektor	SLU
Flensén Andreas	Student	SLU
Forslund Johanna	Student	SLU
Fredholm Anders	Informationschef	KSLA
Gabrielsson Håkan	Lantbruksrådgivare	Eskilstuna Rekarne Sparbank AB

Grybäck Andreas	Student	SLU
Hakelius Olle	Agr.dr.hc	Hacksta Gård, Enköping
Halling Mats		Hushållningssällskapet Kalmar-Kronoberg
Heimbrandt Andreas	Student	Uppsala Universitet
Hellström Anette	Internationell sekr.	LRF, Vänersborg
Holmström Sven	Project Director	Scanagri Sweden AB (c/o LRF)
Högfeldt Jakob		SLU
Höök Karin	Akademiagronom	KSLA
Jewert Jenny	Journalist	Frilansjournalist, Uppsala
Johansson Anna	Agronom	Syngenta Crop Protection, Köpenhamn
Johansson Lars Birger	Lantbrukare	Fröshults Prästgård
Karlson Daniel	Student	SLU
Karlsson Ann-Britt	VD	HS Malmöhus
Karltorp Gunnar	Kanslichef	Statens växtsortsnämnd
Kihlstrand Göran		Syngenta Crop Protection, Köpenhamn
Kullander Johan	Student	SLU
Källman Stefan	PhD	Jordbruksdepartementet
Lagerfelt Bleckert	Lantmästare	Grensholms Gård
Lagergren Stig	Lantbrukare	Boterstena Gård, Mariestad
Lenoir Lisette	Dr	Ekologi och miljövård, SLU
Lexmon Åsa	Jordbruksspecialist	Amerikanska Ambassaden
Lindén Stig	Lantmästare	Österskog
Lovang Torbjörn	Lantbrukskonsult	Lovang Lantbrukskonsult AB
Lovén Henrik	Lantmästare	Sätuna, Björklinge
Lundberg Peter	Agronom	Svenska Lantmännen
Lundegrén Jan	Lantbruksdirektör	Länsstyrelsen i Skara
Lycksell Sofie	Reporter	Östgöta Correspondenten
Löfquist Anders	Lantbrukare	Vassmolösa
Malmfors Birgitta	Docent	SLU Uppsala
Mauritz Jeanette	Student	SLU
Mikkola Tuomas	Magister i adm. vet.	Finlands Ambassad, Stockholm
Nilsson Alf		LRF
Norberg Fredrik	Lantmästare	Husby-Oppunda jordbruks AB
Ohlsson Carl-Magnus	Student	SLU
Olsson Filip	Student	SLU
Palmgren Sten		Västmanlands läns frö- och oljeväxtodlare
Pettersson Malin	Student	SLU
Pettersson Sören	Bankman	Sparbanken Västra Mälardalen

Pihlgren Aina	Doktorand	SLU Uppsala
Prage Lennart	Byråchef	SLU/Omvärld
Robertsson Philip	Student	SLU
Rosendahl Maria	Student	SLU
Rutegård Åke	VD	Kött- och Charkföretagen, Stockholm
Rydberg Ingrid	Agr.dr	Naturvårdsverket
Samuelsson Ove	Agronom	Lövnäsbergs Gård
Sjölund Camilla	Enhetschef	LRF Stockholm
Stenberg Eva	Expert köttfrågor	LRF Kött, Stockholm
Svedin Ann-Mari	Journalist	Tidningen Vår Föda
Sörensen Mary Ann		LRF
Thulin Hans	Bankman	Sparbanken Västra Mälardalen
Trolle-Löwen August	Kammarherre	Sjösa Gård, Nyköping
Walle Axel	Student	SLU
van der Krogt Dirk	Doktorand	SLU
Varonen Ann-Marie	Jordbruksförvaltare	Uppsala Akademiförvaltning
Wennström Helena	Journalist	ATL
Westman Karl-Erik	Student	SLU
Wildt-Persson Erik	Student	SLU
Wilhelmsson Ingvar	Fd Lantbrukare	Holmskvarn, Ljungbyholm
Zetterberg Leif	Lantbrukare	Övergrans Jordbruk, Bålsta

Akademien och öststatssamarbetet

TORD ERIKSSON

Agronom, Sigtuna

Akademiens (akademiernas) kontakter med Östeuropa, dvs Sovjetunionen, startade i modern tid 1964, då Sovjetunionens ledare Nikita Chrustjev var på besök i Sverige. Då skrevs det första forskarutbyteskontraktet. Detta var under det kalla kriget och regeringen ville å ena sidan öppna för samarbete, men å andra sidan inte ha eget avtal med Sovjetunionen. Man stod dock för kostnaderna för forskarutbytet. Att öppna för forskarkontakter var ”ofarligt”.

Det blev således möjligt för forskare att besöka de olika Sovjetrepublikerna via akademien, dvs även de baltiska staterna. Om man besökte Estland kunde man dock inte bo i Tartu, pga det starka militära fäste (flyg) som staden utgjorde. En som gjorde flerdagarsbesök i Tartu fick därför åka till Tallinn för övernattnig, en resa på 40 mil dagligen!

Utbytet var frekvent och flera delegationer utväxlades årligen inom både jordbruk och skogsbruk. Efter Sovjetunionens fall finns samarbetet kvar med Ryssland, men i mycket begränsad omfattning.

1982 fick akademien en förfrågan från Ungern om utbyte. Efter en månad på KSLA skickade dåvarande akademisekreteraren Olle Johansson undertecknad till Ungern för att utröna om akademien kunde ha något intresse av ett utbyte. Jag kom tillbaka entusiastisk och ett avtal med Ungern undertecknades året därpå. Kontakterna har varit

värdefulla och flera svensk–ungerska seminarier, främst inom Soil Science, har arrangerats. Akademien gjorde också en studieresa till Ungern 1999, med 45 deltagare. Denna är redovisad i KSLAT 1999:17 .

1983 var det dags för Polen. Det fanns då ett avtal mellan KVA/IVA och den polska vetenskapsakademien. Vid ett besök i Stockholm av deras preses, tillika talman i Sejmen, besöktes även KSLA. Man måste komma ihåg i vilken situation Polen befann sig i då. Solidaritet hade bildats, det rådde stagnation, stor brist på mat och andra förnödenheter. Det blev tillfälle för mig att lite närmare intressera mig för de besökande polackerna. Någon tid därefter kom det en personlig inbjudan att besöka Polen. Året efter skrevs även med Polen ett avtal om forskarutbyte. Samarbetet med Polen har volymmässigt varit det största inom forskarutbytet under de senaste 10–15 åren.

Akademien kom att satsa på Polen även inför EU inträdet. Gunnar André intresserade sig för att göra en bok om Polen. Efter nära samarbete med Polens ambassad i Stockholm ordnades ett seminarium i februari 2003. Boken Utvecklingen i Polen, KSLAT 2003:16, kom ut i augusti 2003, och en studieresa till Polen genomfördes i oktober med 30 deltagare.

År 1992 öppnades ett utbyte med Rumänien, vilket pågår i viss omfattning främst på

skogsområdet. Under kortare perioder i slutet av 1980-talet fanns även utbyte med Östtyskland och Tjeckoslovakien.

De största insatserna har dock gjorts i samarbete med de Baltiska staterna. Det började på hösten 1988 med Estland. Akademien ställde sig frågan om det var en arbetsuppgift för akademien att engagera sig i att förmedla kunskap om svenskt familj jordbruk till Estland, när det började bli möjligt för privata personer att återfå mark. Det fanns ett stort engagemang för "folken på andra sidan Östersjön" inom det svenska samhället. Med Vikar Säfvestad som pådrivande kraft engagerade sig akademien och tillsatte en Baltikumkommitté, med representanter för KSLA, LRF, jordbruksdepartementet och SLU i första omgången.

Det första seminariet, som KSLA ansvarade för, ägde rum i Tartu i maj – juni 1989. Därefter följde kontakter med Lettland och Litauen. Det blev ett intensivt kontaktskapande 1990 – 1991. Seminarier och kurser inom olika områden både i Sverige och i de baltiska länderna arrangerades. Stipendier till forskare möjliggjordes med stöd från Svenska Institutet.

1991 var ett år fyllt av händelser. Svår matbrist, ryska stridsvagnar, människor dödade både i Riga och i Vilnius, svarta baskrarna, proklamering av självständighet etc.

Detta år under sen höst gjordes, på initiativ från SLU:s dåvarande rektor Mårten Carlsson,

en omfattande kontaktresa till alla tre länderna under ledning av Akademiens preses Valfrid Paulsson. I den delegationen ingick SLU:s ledning, studentrepresentanter från SLU samt undertecknad.

Den första offentliga konferensen på akademien ägde rum den 14 jan. 1992: Agriculture, Food and Environment in the Baltic Republics med både Karl Erik Olsson och Mats Hellström som inledare samt med en rad andra framstående representanter för de baltiska staterna och Sverige. Ytterligare en konferens hölls 1994: Baltikum i förändring.

Boken Baltikum i förvandling – jordbruk, skogsbruk, fiske, miljö, med Gunnar André som redaktör, kom 1999.

Under flera år hade Baltikumgruppen försökt att få till ett utbildningsprogram för baltiska studenter i Sverige. Det fanns kortvariga anslag att söka, men långsiktigare program finansierades inte. KSLA bekostade därför åren 1992 – 1998 en ettårig påbyggnadsutbildning till MSc vid SLU. Två från respektive land, totalt sex studenter, deltog i programmet.

Det var dock först 1998 som isen bröts av Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse, kompletterat av staten via Svenska Institutet och Formas, som det blev möjligt att starta ett PhD program. Detta pågår för fullt. Av 21 antagna forskarstuderande har fem disputerat fram till februari 2004 och ytterligare fem planeras bli färdiga under året.

Förteckning över tidigare utgivna nummer

År 2003; Årgång 142

- Nr 1 Det sydsvenska landskapet, framtidsvisioner och framtidsutsikter SAMT Idéer för framtidens skogslandskap
- Nr 2 Viltets positiva värden
- Nr 3 Inför toppmötet i Johannesburg
- Nr 4 Kapital för landsbygdsföretagare
- Nr 5 Kompetensförsörjningen i svenskt jordbruk
- Nr 6 Fiskets miljöeffekter – kan vi nå miljömålen?
- Nr 7 Verksamhetsberättelse 2002
- Nr 8 De glea strukturerna i den globala ekonomin – kunskapsläge och forskningsbehov
- Nr 9 Tro och vetande om husdjurens välfärd (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 10 Svenska satsningar på ökad träanvändning (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 11 Kapital för landsbygdsföretagare (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 12 Feminisering av Moder natur? Östrogener i naturen och i livsmedel
- Nr 13 Crop and Forest Biotechnology for the Future
- Nr 14 Landskap och vindkraft – i medvind eller motvind (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 15 Lantbrukskooperationen – Hållbar företagsidé eller historisk parentes
- Nr 16 Utvecklingen i Polen
- Nr 17 Mid Term Review Vad händer i Sverige när EU ändrar jordbrukspolitik?
- Nr 18 Soil and surface water acidification in theory and practice
- Nr 19 Skogsindustrins råvaruförsörjningskedja – pågående utveckling och utblickar mot andra branscher
- Nr 20 CAP och folkhälsan
- Nr 21 Vilda djur i stadsmiljö – Tillgång eller problem? –
- Nr 22 Översvämningar och deras orsaker
- Nr 23 Sötvattenfisk – Framtidens resurs (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 24 Mat med mervärden – Goda affärer (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 25 Hur planeras boendet på landsbygden? OCH Trädgården som rekreation och terapi (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 26 Det nya uppdraget – högre utbildning för landsbygd och landskap (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 27 Hör göken han gal – Hur kan ekologiskt lantbruk och samhället gynna den biologiska mångfalden? (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 28 Den svenska modellen för husdjursavel och dataregistrering samt datautnyttjande inom husdjurs- och växtodlingsområdet (Enbart publicerad på www.ksla.se)

År 2004; Årgång 143

- Nr 1 Ecosystem services in European agriculture – theory and practice
- Nr 2 Vad gör vi när vi inte vet? (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 3 Ekologiskt Forum mönstrar köttet och marknaden (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 4 Jordbruk – ekologi – samhälle (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 5 LBU-programmet, skogen och landsbygden – till vilken nytta? (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 6 Framtida forskning inom den gröna sektorn (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 7 Ekologisk produktion med miljönytta (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 8 Har jord- och skogsbruk en roll i framtidens kultur? (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 9 Aktuella trämekaniska alternativ (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 10 Mat för livet eller dödlig diet? Om bra matvanor och säkra livsmedel (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 11 Verksamhetsberättelse 2003
- Nr 12 Kvävehushållning och kväveförluster – förbättringsmöjligheter i praktiskt jordbruk
- Nr 13 Sigvard Andersson – En nyskapande forskar- och lärargärning i markfysik
- Nr 14 Vem köper biologisk mångfald? (Enbart publicerad på www.ksla.se)
- Nr 15 Svenskt jordbruk i EU-25 – Östutvidgningens betydelse för jordbruks- och livsmedelsnäringen i Sverige (Enbart publicerad på www.ksla.se)

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens Tidskrift (KSLAT) har, under olika namn, utkommit sedan 1813, då akademien grundades. Från och med 1994 utges KSLAT som en nummerad serie av skrifter (15–20 häften/år) med egna titlar. Innehållet består huvudsakligen av dokumentering från akademiens sammankomster och seminarier – även debattnummer förekommer – och speglar akademiens verksamhetsområde; de areella näringarna och till dessa knutna verksamheter.

Prenumerationspris 350 kr/år.

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien
Drottninggatan 95 B, Box 6806, 113 86 Stockholm
Tel 08-54 54 77 00, Fax 08-54 54 77 10, Postgiro 18 32 80 - 7